

JAKOB SOBOČAN

Ta dom, čepeč na rebri goric, gledajoč v ravnino, majhen kakor krtina — bi rekli — je dom Jakoba Sobočana. Jakob Sobočan pa sedi na pragu tega doma, se greje v prijetnem junijskem solncu in gleda akacije, ki cvetejo ob klancu. Je možak dobršnih pet in štiridesetih let, pomežikujočih oči, redkih brk in v obleki, oškropljeni z galico — menda se je pravkar vrnil z dela. Takega ga je našla Marta, njegova sedemnajstletna hči, ko se je vrnila iz mesta — komaj uro daleč odtod, ko je tako rekoč pobegnila iz službe. Mogoče je to storila, ker jo je zvalo cvetje teh klancev, ali je bilo res, kar je hotela navesti za razlog: da jo je gospa, kjer je bila, vlačila za kite, jo pretepala, da je gospod — v otroka! — silil neprestano v njo. Prišla je z ruto na glavi, bosa, kakor je odhajala, in z neveliko culo v roki.

»No, Marta,« je dejal oče — njegov glas je bil dobrodušen, kakor vedno — »kaj pa je tebe prineslo?«

»Domov sem prišla,« je odvrnila Marta.

»Kako domov? Saj te niso nagnali?«

»Ne,« je lagala Marta — po poti si je bila izmislila imenitno stvar — »gospod in gospa sta odšla nekam na Madžarsko, pa sta rekla, da sem lahko toliko časa doma, dokler se ne vrneti.« To je bilo že res, da sta šla in ji je prav prišlo. Dva tedna ju ne bo nazaj, ta čas se lahko mnogo spremeni. Medtem pa je prišla mati iz hiše — Martina mačeha. Stroga ženska, natančna, sitna do svojih otrok, kakor do Marte.

»Kaj boš pa doma?« je vprašala žena. »Saj veš, da nimamo kaj jesti. Zdaj, ko je najhuje. In kje boš spala? — Tam pa ima vsega dovolj.«

To je bilo res hudo in je tudi Jakoba prevzelo. Če bi osem otrok bilo okoli njega, ga ne bi vznemirjalo; ko pa je žena tako jasno pokazala zgolj suho resničnost, ga je vendar vznemirilo. Kljub temu pa je Marto opravičeval: vedno je čutil, da ji je nekoč storil majhno krivico, da ji še vedno dela krivico, dasi si ni bil na jasnem, kako. Morda s tem, da je Marta s svojim zaslužkom dobro podpirala dom; da so z neko lakoto čakali na njen denar, ali pa da ji je po nepotrebnem — kakor so rekli nekateri — preskrbel takšno mater. Pa Jakob ni hotel gole resnice; dovolj je bilo, da je tako. Prišli so še trije otroci — Marti na pol bratje in sestre: štirinajstletna Katica, dvanajstletni Franci, pretepač in razbojnik, in najmlajša Barica, šestletna, ki se je pozno rodila in ki je ni bilo treba na svet.

Vendar je Jakob branil Marto pred materjo; a tako je branil vsakega, kadar je mati katerega vzela v roke, zlasti, če so bili vsi otroci poleg.

»Kaj bo jedla!« je vzkliknil. »Kar mi jemo. Poglej lilije na polju, kakor so pridigali zadnjo nedeljo gospod.«

»Bedak,« je rekla žena in se obrnila. Franci se je naravnost zakrohotal: bila sta z očetom velika prijatelja in oče je bil velik dobrodušnež, vedno je kaj imenitnega povedal. »Spi pa lahko na senu,« je oče do konca povedal svojo misel. »Katica pa z njo.«

»Mene je strah,« je menila Katica. »Pravijo, da Lebarjev dedek hodijo domov.«

»Kaj te bo strah!« je vzkliknil Franci in se hotel postaviti pred očetom. »Jaz bom pa spal. Dvakrat sem že, pa ni nihče strašil, še prdec se ni oglasil.« In hotel je še nekaj obrazložiti, kako je bilo, ko je sam spal zunaj — dasi ga je bilo takrat pošteno strah. Jakob pa je kimal. Marta je na ta zaključek, ki ji je dovoljeval ostati doma, sedla na prag. Tedaj se je Jakob spet enkrat razgovoril. Bil je potreben razgovora, kakor suha zemlja vode. Saj doma itak ni imel s kom govoriti. Povprašal je po gospodi. »Še vedno se prepirata? Oh, to sta prava človeka: vedno je bilo tako. No, ona je vedno vladala. Vražja je ta ženska. Dobro jo poznam.« Tedaj se je spomnil na svojo pipo; privlekel jo je, nekaj potresel in se počohal: bila je prazna. To je bilo tako znamenje: navadil se je, vselej, ko se je Marta vrnila domov, tako za nekaj ur kakšne nedelje, vselej mu je prinesla zavojček tobaka. Nikoli ni povprašal, odkod jemlje denar, da mu kupuje tobak; kajti tisto, kar je prislužila mesečno, je tako vse dala domov, to se pravi: morala je dati. In ko Marta ni pozabila na to, temveč je dobil rejen zavojček tobaka, zdaj je šele postal zgovoren. Kaj pa, tobak je spretno vtaknil v žep, da ne bi žena, ki je prišla spet iz sobe, videla: to bi bila nevihta! Pripovedoval je široko o tem, kako živijo doma in podobno, prelomil skrivaj v žepu zavojček in ščepec tobaka vtaknil najprej pod nos, potlej pa v levi kot ust, tja nekam za kotne zobe. In prijetno se mu je kihnilo nato in še in še.

»Oh,« se je opravičil pred ženo, ki ga je sumljivo gledala. »Neko drobtinjè sem nabral iz žepa in ga povohal. Saj mi je menda kdo poper notri natresel.«

Komaj majhna sprememba je nastala pri Sobočanovih zaradi Martinega prihoda. Vsaj zdaj ni močno vplivalo na njihovo življenje. Toliko, da je jedla in spala pri njih. Sicer so pa dobili njen mesečni zaslužek. Le oče in mati sta se zaradi nje — vsaj tako je bilo kazno — več prerekala. Pa to je bila taka dolgoletna navada. Ni bil Jakob možak, ki bi vladal dom z močno roko, temveč se je vedno vdal. »Pa ti imej prav.« In to šele je ženo razkačilo, da ji nekako z milostjo nakloni prav. Slejkoprej pa je še hodil na delo, se vračal ob večerih dobre volje in močno natreskan, pojoč z nežnim, bolj ženskim glasom Marijine pesmi. Pod suknjičem je stiskal kos kruha, ali gibic, ki jih je dobil, kjer je delal.

Zopet so se vrnil časi, ko je Jakob pripovedoval deci o svojem življenju. Sedeč na pragu dobre volje, zakaj zdaj je imel tobaka, je pravil s široko kretnjo desne roke. »Dvanajst let sem služil cesarja in domovino. Ferenc Joška, oh, to ti je bil imeniten cesar. S konja sem mu nekoč pomogel. In stopil je k meni, me lepo povprašal, kje sem doma. Pri Muri, Vaše Veličanstvo — zakaj tako je treba reči cesarju — tot sem. In rekel mi je Ferenc Joška, ko mi je položil roko na ramo: Derék fiam vagy — dober dečko si. Ko sem se pa eno in dvajsetega leta vračal z vojske, so mi povedali v Budapešti: Eh, nič več ni Ferenca Joške, ne domovine. Vse je fuč! To je, deca, dvanajst let sem služil cesarja in domovino, zdaj pa ni ničesar. Kje pa je moja mladost, moje življenje? To je! Rekli so: za cesarja in domovino. A kje je zdaj vse tisto?« To je pravil, kakor je nanese: včasih zaradi zgodbe same; tedaj široko in natančno, z velikimi dejanji okrašeno; drugič zopet samo zaradi pouka; tedaj je vse izluščil in povedal samo golo dejstvo. In vzkliknil je: »Šele tri leta živim za svojo družino!« — In zdaj je lahko pravil: bila je zbrana okoli njega vsa njegova družina, razen žene. Bil je velik junak v očeh svojih otrok. Franci — ta je bil velik fakin — si je pa vedno kaj izmislil. Včasih je rekel, kako imenitno je biti vojak — otrok, se vidi! — včasih, da on na tak način ne bi šel služiti cesarja — otroška modrost, se vidi! — in tistokrat je vprašal: »Zakaj ste pa potlej služili?« — »Zakaj sem služil?« Jakob je vzel pipo iz ust in nekaj pokimaval. Kaj bi tak otrok razumel. »To je tisto, zakaj sem služil. A jaz te vprašam: zakaj ti živiš? Vidiš, to je. Kaj si ti sam svoj gospod?« In to je bilo res.

Mati pa ni bila taka ženska! Že nekaj let je hodila z mrkim obrazom, kakor oktobrsko vreme, bi rekli. Morda Jakob ni nikoli tako globoko premislil vsega položaja, nikoli pogledal življenju tako natančno nasproti, kakor ona. Bila je imenitna ženska, ko sta se jemala. — Oh, kaj bi tako resno premišljala. Poglej ptice pod nebom! — Bedak! — Bedak, to je lahko reči. A kaj hočeš drugega? To je, kakor je, tako bo ostalo. Nisi ti, ki bi vladala nad življenjem. — Ali pa je doživela še kaj drugega? Jakob se o tem ni izpraševal. Saj je dvanajst let služil cesarja in domovino, pa obojega ni več. Kaj bi se tu tako ubijal z izpraševanjem. Imel je prijatelja — njegov sošolec je bil in sosed, zdaj je — Bogu bodi čast — božji služabnik. Ti si učen, mu je rekel Jakob. Povej, kakšna je resnica in pravica? — »Pravice ni,« je rekel ta mož — tedaj še ni bil duhovnik —, resnica pa je njena sosedka. Vedno hodita z roko v roki. In on je bil učen mož. — Zdaj je sicer nekoliko spremenil svoje misli: je resnica in pravica, samo vprašanje je, kdo jo ima. To je, zastran tega se torej ni vredno ubijati. Kaj boš šel vso zemljo prekopavat, ker je nekje skrit v njej zaklad?

Nekega dne pa se je žena napravila v mesto. Marta je slutila, čemu v mesto, vendar se ni bala, ker je vedela, da onih še ni doma.

In res se je vrnila brez uspeha. Toda Marta poslej ni bila več tako brezskrbna. Mati bo nekega dne spet šla. In kaj potlej? Nazaj več ne, nikoli! To je bilo jasno, a kaj drugega ukreniti tudi ni vedela. V mislih je grozila, da skoči v Muro; o, koliko skrbi in neprilik bi tako dejanje prizadelo materi, zakaj vsakdo bi rekel, ona je kriva. Opajala se je s to mislijo. Odšla je k svoji tetici, skoraj teden dni je ostala tam. Ko pa se je vrnila in videla materi v obraz, tedaj je vedela: vse je prišlo na dan.

»Tako,« je rekla mati, ko jo je zagledala. »Si le prišla! Vstopi v hišo, da se o nečem pomenimo.« In povlekla jo je za rokav v hišo. Za mizo je sedel oče v srajci, kakor vedno, in gologlav. »Tu je,« je dejala mati proti očetu. In oče je dvignil oči proti Marti in zardel. »No, zdaj pa le povej, kako je s tvojo službo!« Marta je pogledala v mater: njene oči so bile hladne kakor navadno — kaj v tej ženski ni bilo nikakega življenja, nič globokega?! »No, le povej... saj se ti ne bo nič zgodilo.« Marta je pobesila pogled: na stolu je videla svojo culo, prav isto, s katero se je zadnjič vrnila. Vse je bilo pripravljenost. Vedela je dovolj.

»Ušla sem,« je priznala tiho.

»Tako, kako brezskrbno to pove. Pa povej še to, zakaj si ušla?« Na to Marta ni odgovorila. Saj si sama ni bila v svesti, zakaj je šla. Bilo je mnogo vzrokov, in ker je mati le silila vanjo, se je nazadnje obregnila, da ji to nič mar. Mati jo je prišla za kite in jo potegnila k sebi. Tedaj pa se je tudi Marta razgibala: morda je vstal v njej ves odpor, ki ga je čutila zadnja leta, odpor do onih, ki jih je morala rediti s svojim delom: sunila je mater v stran. Zdaj šele je vstal oče, prijel Marto za roko: »Kaj počneš, za Boga svetega!« in glas se mu je tresel. Marta je obupno sedla na stol, mati pa je šla iz hiše, kričeč na ves glas. Oče je zopet sedel in se čohal. »Kaj jočeš!« je rekel Marti in bilo mu je neprijetno.

»Saj ne jočem,« je odvrnila. Zato se je dvignil, da bi šel ven. Obstal je ob njej, si obrisal čelo, ki se mu je orosilo.

»Nazaj pojdeš,« je naposled izjavil. »Kaj pa hočeš? Kaj hočemo?! Kaj bi pa doma, ha? Neumnost si napravila, Marta, veliko neumnost. Kaj bi tu doma? Tam pa si boš služila in spravljala (oh, kakšen nesmisel je govoril: saj je vse morala dati domov). Vidiš, kako pa naj živimo? To je, in živeti — moramo. Tebi pa ni bilo hudo. — Mati je bila tam in sta se dogovorili z gospo. Malo večjo plačo boš imela, kljub temu, da si to napravila. — Spomni se na svojo pokojno mater — (oh, to je vedno rekel, kadar je hotel pri njej doseči uspeh!). Pa dobro se vedi, to je, za reveža je to najvažnejše. Bodi poslušna, pokorna, ne ugovarjaj in vedno delaj, delaj, in ne smeš se nikoli jezno držati. Oh, jaz vem, kaj se pravi, služiti gospodi.«

Marta pa je že šla nizdol po klancu. Cula jo je vlekla na stran, kakor bi veter nagnil mlado drevo. Otroci so stali na postenju in gledali za njo — saj jim ni rekla niti besede. Mati pa, še vedno

razdražena, jih je priklicala in bili so po vrsti tepeni. To pa je bilo Jakobu le preveč, stopil je priklet, zagrabil ženo za roko in zakričal: »Le spokojji jih! To je prav tebi podobno!« In da se ne bi še nadalje prepiral, je zavil okoli hiše po klancu navkreber, odkoder se je vrnil šele drugega dne zvečer. Ko ga je žena povprašala za denar, je odvrnil: »Nič nisem prislužil, in kar sem prislužil, sem zapravil. Več ne bom služil, bolje je, da vsi pocrkamo. — Saj — to ni več nikako življenje.«

Žena ni rekla na to ničesar.

Življenje se je spet uredilo. Ni bilo ničesar, kar bi ga motilo. Jakob bi se bil skoraj kesal, da je zapravil dvodnevni zaslužek — o, na tistem ga je vest močno pekla. Takole zafučkati nekaj dni življenja za vso družino! Seve, žena je užalila njegovo hčer, to je bilo res in to ga je malo opravičevalo, toda zaradi tega še ne bi bil smel tega storiti!

Sicer pa je bil zdaj bolj kot prej navezan na mali krog svoje družine, če ženo izvzamemo. Kadar so sedeli bodisi za mizo pri obedu, ali zunaj v senci — bili so tudi časi, ko ni imel nikakega dela — je vselej govoril na široko, po svoji navadi. V tem pripovedovanju je čutil neko tehtnost: vse, kar je povedal, je pravil z zanimanjem, s poučnim koncem, z globoko modrostjo človeka, ki je dvanajst let služil vojsko, ne da bi vedel, zakaj. Franci pa je bil zvest poslušavec. Oče ni bil v njegovih očeh nikak velik junak, skoraj bolj samo velik prijatelj, kakor ga nima ves klanec, z njim se je moško pomenil.

Zdaj pa so izvedeli, da Marte ni v mestu. Jakob se je nekaj časa režal za vsako stvar, naposled pa iztisnil iz sebe: »Nisem mislil, da boš taka.«

»Kakšna?« je rekla žena.

»Da boš tako ravnala z mojim otrokom. Saj je znabiti skočila v Muro. — Ko sem te jemal, si mi obljubila vse drugače. No, bedak — nisem že tedaj sprevidel.«

»Škoda, da nisi. — A kaj si ti meni vse obljubljal? Kdo je takrat bolj lagal, ha?« Jakob na to ni imel kaj odgovoriti. Lagal — seve, tu bi se lahko upiral, a vrag vedi, saj je mislil, da bo vse drugače. Kaj je on kriv, da je tako? On je bolje mislil. — In še je prišla novica, da so potegnili iz Mure utopljenca. Že se jima je v mislih prikazovala Marta, ki leži na obrežju. Zdaj sta se skrbno ogibala besedi — kajti, zdelo se jima je, da sta oba enako kriva. Teden dni je bil nad njima ta nemir, otroci so se potuhnili, naposled pa je tudi to minilo. Saj utopljenec ni bil ženska. Hvala bodi Bogu!

No, do jeseni pa je bila Marta skoraj pozabljena. Nič ni pisala in to je Jakoba sprva delalo malodušnega in ga jezilo. Zdaj je lahko žena rekla: »Pa jo imaš svetnico, še ne piše ti ne. — Saj sem vedela: odklati se v svet, nič prida ne bo iz nje. To je — rekel si: „Ni

podobna tebi, hvala Bogu, da ne; njej je podobna, moji pokojni. No, zdaj vidiš, kakšna je — če je bila pokojna taka.« Ni branil nobene — saj ni mogel, temveč je dejal zadirčno: »Saj se mi je vedno zdelo, da se ti bo nekoč zmešalo. Prišla si čisto iz tira.« Vtaknil je pipo v usta in šel.

Ko je postajalo mrzlo, je žena dejala proti Jakobu:

»Obutve nimam več, vse je raztrgano. Bosa bom.«

»Saj,« je odvrnil. »Pa se obuj.« Pogledala ga je, nato pa vrnila: »Bedak si.« Nasmehnil se je in prikimal. Na tihem se je radoval. To je zdaj za tisto, da je tako ravnala z Marto in z njim. Marta jih je vse potegnila, kar mu je prav prišlo.

Zima je v hribih, klanci zameteni, nikjer nikake poti, veter piska okoli hiše. Sobočanovi so se zaprli v sobo, kakor vsi, ki bivajo v teh klancih. Treba bo počakati, da se burja unese. Če zmanjka soli, noče nihče v mesto, ob večerih ne svetijo. Ždijo vsak na svojem mestu in se menijo. Jakob se je spet razgovoril. Nič ne de, če je zgodba ista, saj je vedno zanimiva, vedno poučna. Malo spremeniš, malo si izmisliš, pa je. Franci zna že vse na pamet. Kadar oče pozabi kakšno stvar, tedaj jo on pridene. Saj, pravi oče. Kje si pa ti to izvedel? — Vi ste pravili. — Brihten dečko si, to je videti. Nič več ne omenja Marte, velik junak je zdaj Franci — o, on bo tisti, ki bo prinesel v svojem naročju pol sveta domov, ta, ta bo. »Pojdem!« vzklikne fant. »Tu itak ni nič.«

»Tudi jaz pojdem,« meni Katica. »Marta mi preskrbi službo.«

»Marta!« dé oče nejevoljno. »Znabiti — če je sama sebi kaj našla. — Oh, to je vedno tako, in tudi ti boš taka: kadar otroci odidejo po svetu in se jim dobro godi, pozabijo na dom.«

»Jaz ne pozabim,« reče Franci. »Kadar se vrnem, pozidamo novo hišo, tako kot je ona Sepešijeva iz mesta. In konje bomo imeli!«

»To mislim,« potrdi oče resno.

Mati se teh pogovorov ni udeleževala. Sedela je ob oknu in ves dan krpala. To je bilo njeno, te drobnarije. Vse to je bilo za njo brezplodno, ona ni več verjela v nič. Nekoč morda, ko sta se vzela z Jakobom — saj se sicer ne bi bila poročila.

Klali niso tokrat, čeprav so vse leto govorili o tem. Marta ni poslala denarja. To ji je Jakob hudo zameril. Saj bi ji vrnil denar, si je govoril vedno, vse bi ji vrnil, le kar bi prikrmili, bi bilo naše.

Po dobrem letu je Marta pozabljena, nič več ne spada v družino. Sama se je izločila. Zdaj, Jakob, boš spet sam vlekel. Kaj bi se izpraševal, ali je prav tako ali ne: tako je. Dvanajst let si služil vojsko, pa se nisi izpraševal, ali je prav ali ne, zdaj ko služiš življenje, pa bi se? In kaj bi izgubljal dobro voljo? Ravninci prihajajo v gorice, kleti so odprte, vsak ti da za pipo tobaka, če je že tako, in po vinu so misli tako sočne, tako raztezljive, kakor testo iz najlepše moke, in volja je velika.

»Nič zato,« razlaga vselej, ko se vrne in sta ob njem Franci in Barica. »Mi, kar nas je ostalo, bomo zavzeli svet, kakor smo zavzemali strelske jarke. Potlej zasadimo zastavo na nasip in zakličemo: Zmagali smo. Tam nas bo čakalo vse: novo hišo postavimo — in konje bomo imeli!«

»Jaz bi najrajši pogače,« dé Barica, da jo še Franci ježno pogleda.

»Saj,« dé oče zmerneje, malce skoraj nejevoljno. »Tudi pogača bo tam, prava gibanica. — Tudi pogača je dobra.«

Čas bratve je, gorice polne vriskanja in petja, polne jesenskega solnca. In zdaj se je vrnila Marta — v tretjo jesen. Mestno oblečena je prišla, s klobukom v roki in v drugi s kovčgom. V sobi ni bilo nikogar, za hišo pa je našla Francija.

»Ni nikogar doma,« je odvrnil postrežljivo. »Vsi so v bratvi.« »Komu beréjo?« je vprašala. »Somijevim,« je rekel. »Saj lahko skočim po nje.« »Ni treba,« je odklonila. »Odpri mi.« Fant jo je negotovo pogledal, vendar odprl in stopil pred njo v hišo. Odložila je kovčeg na klop, nato obstala sredi sobe in si ogledala. Še vedno je bilo enako revščine povsod, dasi je mati skrbela za red; vsega le ni mogla prikriti.

»Vi še niste brali?«

»Ne, mi bomo potlej, ko vsi poberéjo, zdaj drugim pomagamo. — Pa imamo mošt, če boste pili.« In že je prinesel steklenico z moštom in jo postavil pred njo, ko je prej s predpasnikom obrisal grlo.

»Kaj me več ne poznaš?« se je smehljala gledajoč ga. »Jaz sem Marta.« Gledal jo je radovedno, nato smrknil:

»Tu pa so vsi pravili, da te več ne bo.« — »Kako ne?«

»No, marsikaj so pravili. In smejali so se našemu očetu. Tudi mati so rekli, da si prava ptica: kako lepo si odšla in nič ne pišeš.« — »Kaj pa oče?«

»Oče? Oni so ti ga dečko! Skoraj vsak večer pridejo pijani domov. Zadnjokrat so se naslonili ob klancu na tisti stari plot in peli, pa se jim je plot podrl in zleteli so v klanec. Niso več mogli vstati. Z materjo sva jih prijela: oni za rame, jaz za noge, pa sva jih prenesla v sobo.« Marta je pomislila. Oče je bil vedno nekaj posebnega, nekaj, kar je kazalo njegovo nekdanje lepše življenje. Zdaj, kakor bi se norčeval iz vsega. Kaj ni tudi v njegovem pripovedovanju — ko je bila še manjša, je prav tako pripovedoval — bilo nečesa podobnega? norčevanja iz vsega? Mnogo je slišala druge ljudi — mnogo pametnega so povedali. Oče tega ni nikoli storil. Pri njem je bilo vse tako enostavno, tako skoraj otročje. Rahel podsmeh vsemu je zvenel iz njegovega govora. In ali ni prav on nekoč nekaj doživel, nekaj, kar je sicer zamolčano, vendar odmeva iz njega?

Proti večeru je prišla Katica, vodeč za roko Barico, obe sta bili solzni. Katica zato, ker je morala domov, prav zdaj, ko bo naj-

lepše, tedaj ko se je harmonikar že raztegoval. Tam so bili mladi fantje, Katica se je že ozrla po katerem in bili so ji všeč. Barica pa je bila spotoma tepena, ker prav zaradi nje je Katica morala domov. Ko pa sta našli doma Marto, je bilo njuno veselje preveliko: Katica je bila vsa zmešana, nič ni znala opraviti, tako da je morala naposled Marta kuhati. In Katica se je razklepetala. Franci je piskal za hišo, kjer je pasel, tulil, da ga grize, fakin, ker bi bil rad poleg. Nazadnje pa je le pred časom pritiral kravo v hlev in ji vrgel sena.

Ta večer so bili sami — oče in mati sta prišla pozno v noč. Nekaj lepega je bilo v tem večeru. Marta se je vsega dolgo spominjala s prijetnim občutjem. Zdelo se je, da je prav to bilo tisto, kar jo je povleklo domov, ta čas, ko je v goricah najlepše. Sedeli so na pragih v prikletu, Marta je prinesla kovčeg in iz njega privlekla obilo blaga, lepe stvari. To je Katičino. Seve, Katica je največja, že je izostala iz šole, mora imeti kaj boljšega, lepšega.

»Oh, to bo za nedeljo!« je vzkliknila Katica in oči so ji bile vlažne. »Že od proščenja sem nisem bila pri maši.« Potlej je prišel Franci na vrsto. Posmrknil je radovedno. Že je razmislil, kaj bi bilo zanj najboljše. Videl je v mestu v trgovini same imenitne stvari. Hlače, lepo krojene, zlikane na robove spred in zad, ne, kakor mu je mati včasih napravila iz debelega blaga in robove na stran. Suknjič z dvema žepoma zgoraj, potlej klobuk s peresom zadaj. Obutev pa mu je oče obljubil. On bi seve rajši, da bi mu obljubila Marta, kajti potlej bi dobil, tako najbrž nič ne bo; oče se bo široko zarežal, kadar ga bo spomnil. Za Francijem je prišla na vrsto še Barica, otrok, ki je že postajala ničemurna. Pa celo zašito — takoj je poskusila. Jezus, kako ji lepo pristoj! O, to je dar, takega še ni dobila v življenju. Kakšne cape je nosila dozdej! Zajokala je od same radosti. Katica pa je medtem pomerila Martin klobuk. Zardela je, ko se je pogledala v ogledalu, kakor bi napravila greh.

Ko pa so hoteli spat, je bila Katica v skrbah. Kot bi šele zdaj prvokrat opazila vso revščino: kje naj taka gospodična, kot je Marta, spi? Tedaj je Franci predlagal — on, ki ga je doletelo, da bi sam spal v hlevu — da bi šli vsi spat na seno! Oh, kako si ti, Franci neumen, je rekla Katica. On pa je le zagovarjal: Tam se lahko o vsem pomenimo. In Marta je privolila. Odnegli so s seboj blazino in prte. Dolgo ni nihče zaspal. Koliko vprašanj je imela samo Katica, klepetavost neugnana. Samo ona bi bila rada govorila z Marto, Franci pa je moral poslušati te neumnosti, ko je hotel kaj posebnega izvedeti.

»Oh, spomladi tudi jaz pojdem,« je izjavila Katica. »Dalje ne ostanem tu. Naj delam, nazadnje pa si nič ne prislužim! Še strgana bi hodila okoli.« Tudi Franci je imel enake misli.

»V Ameriko pojdem,« je dejal. »Nazaj se pripeljem v avtomobilu, prav do sem gor.«

»Če bi bil tak avtomobil,« je dejala Katica. »Kajne, Marta, da ga ni?!«

»O, je,« se je nasmehnila Marta. Zato je bila Katica jezna, da si baš Franci mora kaj takega izmisliti. Marta pa se je smehljala tem sanjam. Zdelo se ji je, da je tu nekoč zgubila vse te velike sanje, da so jih zdaj ti otroci našli in si jih razdelili. In če so iznesli še tako otročje stvari, ni jih zanikala. Kaj zato, če je resnica drugačna. Svet, kakor je, in sanje se ne bodo nikoli strnili in vendar je neka skladnost med njimi. Zdaj ni mislila na svet, v katerem je doslej živela, niti malo se ga ni doteknila. In vendar: kakor v posmeh jo je obšlo, da bo spet treba odtod. Ne samo, da bo treba, da bo celo želela. V tem sanjarjenju je zaspala dokaj kesneje kakor oni trije.

Ko je Marta vstala, je bila mati že pokoncu. Niti malo ni bilo vidno na njenem obrazu, da se je sinoči zakesnila na bratvi, da je bilo tam lepo. Oblečena v staro obleko, strgano spredaj, da so ji prsi na pol izstopile, s tistim vsakdanjim obrazom, ki ga je bila Marta vajena, je bila podobna nečemu, kar je Marti že prej živelo v mislih, pa ni mogla dobro izraziti, niti si predstaviti. In ko je pomislila, da je ta žena sinoči celo plesala, pila vino v moški družbi — saj je poznala navade v goricah — ni mogla tega spraviti v sklad z njenim obrazom, z njeno bitnostjo. Mar zakriva kaj za svojim obrazom? Laže —? Ne, tega Marta ni verjela. Kaj je bila prevarana za življenje? To bi bila Marta verjela. In prav zaradi tega jo je na neki način sovražila. Ali ni hotela tudi njo vpreči v voz, v katerem vleče z očetom? Samo tako je razumela tisti hladni sprejem, kakor ga drugečnega ni pričakovala.

»No, kaj si spet ušla?« je rekla.

»Ne,« se je nasmehnila Marta. »Dopust imam, za deset dni.« Ponudila je materi roko, ki jo je ta hladno sprejela. Ko pa so bili v sobi, je prišla njen klobuk z neko rahlostjo, kakor stvar, pred katero ima spoštovanje, ga gledala nekaj časa in dejala:

»Gospa si postala — klobuk nosiš.« Marta je molčala. »No, Bog ti daj srečo.«

Oče je sedel za mizo kakor strto kolo. Nasmihal se je po svoji stari navadi. Veliko manjši se je zdel Marti, drobnejši, samo oči so bile slejkoprej enako žive. »No, si prišla?« je vprašal in ji molil roko.

»Da, prišla sem.«

»Da si le prišla,« je hitel. »Bali smo se že zate,« je dejal in se ozrl v negotovosti po ženi. »Nič ne piše, nikakega glasu ni o njej, kot bi se vdrla v zemljo. Ne bo je več, so rekli vsi. Jaz sem pa le trdil, da prideš. Kako ne bi prišla, vsaj pogledat nas, kako živimo. — No, pri nas,« je spremenil govor, »hvala Bogu, gre vse dobro. Tako pomalem. Vsako leto nekoliko naprej. Zdaj mislim kupiti telico in dve svinji. Eno bi klali, eno pa prodali. — Kako pa tebi? Vidim, da si velika gospa. Vedno sem rekel, da bo tebi dobro. Tako je prav: pameten je treba biti, dokler je človek mlad. Zdaj se da, potlej nič

več.« Privlekel je pipo — bila je prazna. Zardel je skoraj, ker je Marta opazila. Smehljala se mu je: še vedno je tak.

»Na polico sem vam ga dala,« je rekla glasno in pokazala, da nima nikakega strahu pred materjo, ki je bila v sobi.

»Tako?« je momljal zadovoljno, ozrši se po ženi. »Nisi pozabila name. Saj sem vedel, bila si vedno dober otrok.« Duhal je tobak in kimal zadovoljno. Oh, ta Marta! — Bili so lepi dnevi. Sobočanki vsi na delu, razen Marte in Katice in Barice. — Vmes pa sta prišla dva deževna dneva, tedaj se je še Jakob zadržal doma. Hotel je, da bi se pogovoril z Marto. Nekaj važnega ga je morilo zdaj, kar se je vrnila. In to lahko samo na samem govori z njo. Žena je že zjutraj odšla v mesto, otroke pa je nagnal v vas, nekam v hrib. Da bo Marta malo počivala, je rekel. Zato so odšli.

Sedela sta tako sama, prisluškujoč dežju, ki je polzel zunaj po strehi in po drevju. Marta je nekaj brala, on pa je kadeč pri peči razmišljal, kako bi začel.

»Nisi mi še ničesar povedala, kako živiš v mestu,« je naposled zinil. Marta je dvignila pogled do njega, ki ga je zmedel. Pomislila je, pa rekla:

»Tako, dobro, zadovoljna sem.« Pobesila je pogled, česar pa ni videl.

»Dobro!« je menil. »Saj si kar predstavljam, kako dobro. — Misliš, da nič ne vem, kako je v mestih?! In misliš, da nič ne skrbim zate? Pa kaj naj bi bil storil — saj niti vedel nisem za tvoj naslov. O — pred mestom se je treba paziti. Poznal sem nekega Antona Petroviča — moj prijatelj je bil. V mladih letih je odšel v mesto, v tvojih nekako, nikdar se ni več vrnil. Zgubil se je, sam Bog vedi, kaj so napravili z njim. Pa je bil možak! Vidiš, pa sem poznal neko Kristino Magdičevo, lepa ženska je bila pri dvajsetih letih; najlepše ni živela, to je res. Potlej — kaj je bilo z njo? Umrta je za gnusno boleznijo. In je bila tu lepa in poštena ženska. A poznal sem še nekega Matjaša Matjašeca, majhen človeček, na videz neprave pameti. Dvajset let je hodil po mestih, New Yorku in podobnih mestih, vse je obletal, a se je vrnil bogat; mesta ga niso požrla. Rekel je: Še desetkrat toliko bi bil lahko zafučkal, če bi bil hotel, pa sem bil pameten in sem rajši unesel, kar se je dalo. To je: ne se dati usužnjiti, temveč vedno gledati, kako bi bolje izpeljal. — Ti se smehljaš, misliš si: kako moj oče govori. Toda, povej mi, kaj naj bi sicer storil? Vidiš, dvanajst let služiti za nič, boriš se in prelivaš kri, potlej pa izveš, da tistega ni, da je bilo nesmiselno. A prav tako bi mi lahko zdaj kdo dejal: Jakob, ti živiš za prazen nič; prav lahko mi to reče. Dejal bi mu: Imam otroke in ženo. A oni bi lahko dalje ugovarjal: A zakaj imaš ženo in otroke, da se zdaj po nepotrebnem mučiš? In zopet bi jaz lahko ugovarjal. Oni bi pa šel dalje in tako dalje, ne da bi prišla do pravega konca: to je smisel vsake stvari. Vidiš, tvoj smisel ni, da živiš toliko in toliko let — recimo dvanajst, ne da bi nazadnje

vedela, zakaj so bila, zakaj si toliko trpela! Jaz sem tako moral živeti, a danes me nihče ne vpraša: Jakob, kako ti je? Težko je tebi: tistih dvanajst let moraš nadomestiti. In tudi ti vidiš svojega očeta, kako gara in se napije, potlej se pa smejiš. Zdaj te pa vprašam, kaj je na mojem mestu mogoče boljšega storiti? Razmišljal sem o mnogih rečeh: o življenju, smrti, o človeku, o Bogu, vse sem razmišljal. Vprašal sem se, zakaj moram trpeti in vleči vse to naprej. A kaj ti pomaga: dobro si ne moreš nikdar odgovoriti. Za vse tisto, da si ne morem odgovoriti dobro, pa mi je Bog dal kup dobre volje: ta mi nadomesti vse, kar drugim velike misli, ki si vedo na vse odgovoriti. — Pred štirimi leti je prišel sem ravninec Horvat, saj si ga poznala, bogat človek, lepe gorice je imel. Povabil me je s seboj; pila sva vso noč. Razkladal mi je svoje stvari: žena se mu je izpridila, zapravljala je in mu bodo prodali hišo, in sploh mnogo je bilo stvari, ki so ga trle, reveža. Dejal mi je: Razmisli, Sobočan, ti si šaljivec, kaj bi storil na mojem mestu; ali je še vredno živeti? — Kako ne bi bilo vredno živeti, sem mu dejal. Dvanajst let sem zabil pri vojski, kaj naj bi se jaz zaradi njih, ki so mi lagali, obesil? Take misli niso zdrave, misliti o vsem takem. — Kako niso zdrave? — Človek ne sme nobene stvari do konca razmisliti. — Kako to misliš, do konca razmisliti? — Ko enkrat veš o vsem jasno, kakšen smisel pa ima tedaj še živeti, ha? — No, on se je kljub temu drugega dne obesil v svoji koči. — A zakaj ti vse to pravim? Zato, da si ne bi delala kakšnih neumnih misli o življenju. Človek mora biti vedno nad življenjem: nič ga ne sme spraviti iz tira. Nič si ne smeš vzeti preveč k srcu, vse dobro premisli, ali je vredno za kaj to in to žrtvovati. Vidiš, Matjašec: on je dvajset let nabiral po svetu, imel je pred sabo cilj, Magdičeva pa ga ni imela, tako je živel. — No, tvoja pot bo drugačna. Vedno sem se bal zate, a zdaj se ne bojim. Kar si nas tako zapustila, se več ne bojim. Saj veš, pri nas je revščina, vse smo ti odnesli, kar si zaslužila. Pa si se spametovala: nisi nam hotela pomagati. Nič se ne vznemirjaj. Ti pojdi po svoji poti naprej. — No, mi moramo živeti, kakor pač gre. Tudi moledovati moramo. Hotel sem kupiti to in ono, vse bi preuredil — velike načrte nosim od nekda s sabo — a kaj pomaga. — A ne boj se, ničesar ti ne ostanem dolžan, kar sem vzel od tebe. Svojim otrokom ne ostanem ničesar dolžan, niti tobaka ne.« Zdaj se je začel zapletati v svoji misli.

Marta ga je gledala nekaj časa.

»Kaj bi radi?« je vprašala. Zdaj se je še bolj zmedel. Naposled pa se je začel smehljati.

»Ne boj se ti zame, jaz tudi tako privlečem do konca.«

Dan pred bratvo je bil jesenski sejem v mestu. Že spomladi je govoril Jakob, da kupi telico za zimo. Potlej je pozabljal na to, in šele zdaj se je spomnil, ko se je Marta vrnila. Omenil je že nekaj-

krati pred Marto in ženo, a dekle ni reklo na to ničesar. Vendar se je tistega dne pripravljalo, da pojde.

»Kaj boš na sejmu,« ga je zavrnila žena.

»Kaj bom na sejmu! Pogledat grem, kako je živina.« — Prav treba mu je iti gledat, je dejala žena spet, ko ima toliko denarja. Denarja, se je nasmehnil. Kakor da brez denarja ne bi mogel iti! Obrnjen proti Marti je vprašal: »Ti ne greš nič v mesto?«

»Ne, nimam tam kaj iskati.« »Seve, kaj bi v mestu, tako sem mislil, če bi si kaj ogledala, že dolgo nisi bila pri takih zadevah, da bi kaj videla.« Marta je gledala za njim, kako je odhajal nizdol po klancu; čez dobro uro pa si je premislila, tudi sama se je napravila. — Nad sejmskim prostorom je široka cesta, prav dobra za razgled po sejmišču. In tam se je Marta ustavila. Uzrla je očeta v gneči, prerivajoči se na vse strani: gledal je prerekajoče se ljudi in včasih sam važno posegal vmes. Ogledoval si je živino po vrsti, ocenjeval, povpraševal, nazadnje pa odhajal dalje, odkimavajoč z glavo. Na koncu sejmišča pa se je ozrl na cesto in njegov pogled se je srečal z Martinim. Okrenil se je, pa mu je ona že pomahala. Hotel se je skriti, a naposled je le prišel k njej.

»Ti si tudi tu?« se je čudil. »Pa nisi nič rekla zjutraj. No, pa z mano tako ne bi mogla. — Ko si bila majhna, si vedno silila z mano, in zemljo sem ti moral vselej kupiti. — Koliko lepih živali so ljudje prignali! Zdaj so opravili delo, pa bi radi prodali. Tako teličko sem našel, kot bi jo kdo naslikal. Sama lepota!«

»Tako, koliko pa stane.«

»Sveti Bog, koliko stane, saj si niti ne upam vprašati. Kaj to meni pomaga, koliko stane.«

»Pojdiva pogledat.«

»Eh, kaj bi hodila med živino, z repom te lahko katera umaže, pa smrdi tam, po živini, to ni za tvojo obleko, teden dni se ta vonj drži obleke.« Kljub temu pa jo je vedel tja, ker je tako hotela. Tedaj ga je nekdo ustavil in mu stisnil roko. Bogat ravninec je bil, blizu njegove kočje je imel gorice. Povprašal je, ali ni to njegova hči.

»Seve,« je dejal Jakob ponosno. »To je naša Marta. V mestu služi, pa je prišla na dopust za dva tedna. Pripeljala se je z avtomobilom prejšnji teden, v soboto pa avtomobil pride spet po njo. Saj veš, nazaj mora, pri veliki gospodi je, in taka ne more biti brez dekle.«

»Tak tako,« se je oni čudil, ozirajoč se po dekletu, po njenem klobuku. »Torej ti je dobro?«

»Dobro!« je vzkliknil Jakob namesto Marte. »Boljšega si reven človek ne more želeti. Zdaj se misli zaročiti, pa me je prišla prej vprašat — dober otrok je bila vedno — in povabit na zaroko. Saj veš, tam se zaroke tako praznujejo, kakor pri nas poroke. Spomladi pa se poročita, ali pa k letu v jeseni, kakor bo. To je tam taka navada. — Nikdar več je ne bo v te kraje, to se pravi, da bi tu trpela, kot

trpimo mi. Vsem nam je prinesla lepa darila, za dve leti nas je oblekla. Oh, kaj se pa to njej pozna.«

»To je lepo,« je oni prikimal Marti. »Očetu je težko, tu ne raste denar. A kaj mislita kupiti?«

»Nekaj gledava, pa ni nič takega, da bi se mi povidelo. Kakšno teličko bi rad. Pozimi človek izkrmi in proda za spomlad. Malo nam ona pomore, je rekla. Saj veš, pri nas je revščina.« In že sta si segala v roke.

Potlej se je Jakob pogajal: o, koliko skrbi si je delal, s kakšno važnostjo je hodil okoli, tolkel v dlani, se prepiral skoraj, vtikal pipo v usta in jo spet jemal iz ust.

»No, ali ti ugaja?« Marta je prikimala, vzela denarnico in plačala.

Domov grede sta se ustavila v gostilni. »Ne boj se,« je rekel. »Danes jaz plačam. Ne misli, da sem tak, da nimam ničesar. Včasih si kaj utrgam, tako za posebne prilike.« Privezal je telico h kostanju, obstal ob njej, jo ogledal in hvalil: »Lepa žival je, kakor prava slika. — Le povej, kaj boš jedla in pila, nič se ti ni treba bati.«

Marta je naročala. Jakob se je kislo držal ob naročanju, vendar — za danes naj bo, dasi bi s tem denarjem vsa družina skoraj teden dni živela. Toda, saj je Marta njegov otrok, enkrat na leto tudi za njo lahko plača. Med jedjo pa sta se njuna pogleda srečala. Jakob se je zmedel. In kot bi se hotel opravičiti, je rekel tiho:

»Naj bo; ti si misliš, kako umazan človek sem. Vidim ti v srce, kako si si rekla: zazdaj naj še bo, saj odidem in se ne vrnem več. — Vidiš, jaz sem pa hotel tako: ta telica bo tvoja. Izkrnim jo in jo prodam, denar pa dam tebi za doto — seve, nekaj še pridenem. Mnogo ti ne morem dati — nimam. Vsakemu malo. Jaz nisem dobil ničesar, vi boste pa svojim otrokom lahko že dvakrat toliko zapustili. Vem jaz, kakšno je tvoje življenje. Vse sem premislil, vaju sem, da vidim, česar drugi nikoli ne opazijo, samo ne govorim o tistem. Tvoj obraz ni vesel, kot bi moral biti; smehljaš se, ali ta smeh je, kakor bi jokala. Imaš prav, da se smejiš, jaz se tudi; ljudje nikoli ne smejo izvedeti, kaj nosiš s seboj. Tudi meni pravijo: Vesel človek je ta Sobočan. Kako brezskrbno živi. Ali jaz sem izmeril življenje. Ni ničesar, kar bi me vrglo iz tira. Vi vsi odidete — saj si jih slišala, kako se menijo o svetu, jaz ostanem tu kakor štrk s polomljeno perutjo, ljudem v zabavo, malo pa v usmiljenje. Kaj bom imel od vas? Ničesar. Pa mi ni do tega, dovolj je, če boste vi imeli vsega za življenje. Jaz bom nadalje vezal trte ravnincem, obrezoval, škropil in v jesen bral. Znabiti se me vas kateri kdaj spomni in mi kaj pošlje, tako, za pipo tobaka. — Nič se ne boj, Marta, življenje vse zakrije. Smejati se je treba in stati trdno, potlej pa zbogom znanci, umakneš se in živiš zase, daleč med nepoznanimi. To je.«

Tri dni nato se je Marta odpeljala.

Tiste jeseni torej so imeli pri hiši dokaj novega: mlado telico v hlevu, dve svinji v svinjaku; pri vsem jim je „pomagala“ Marta. Jakob je bil zadovoljen s samim seboj, zdelo se mu je, da ni več daleč čas, ko bo tu stalo lepo bogastvo: nova hiša, novi hlevi, veliko zemlje, veliko goric. Vse to je viselo sicer visoko v oblakih, ali to mu ni jemalo dobre volje. Ta volja je kakor nalezljiva bolezen: vseh se polašča. Zdi se, da celo žena ni več tako mrka. Zdaj posedita kdaj pa kdaj skupaj in se menita; kakor v prejšnjih časih, ko sta se vzela. Celo neko ljubimkanje je zadnje čase opaziti pri njima. Zgodi se, da Jakob pritegne ženo k sebi in ona ne reče, kakor bi rekla še pred mesecem: »Kaj se ti meša!« In zopet je med njima mnogo otročjih besed, kakor jih nista bila več vajena. On ji še kaj pošepeče na uho, in ona se komaj zadrži resno.

»Včasih se tako držiš kot slabo vreme,« reče on. »Človek se te niti ne upa srečati.«

»Ti si tudi čuden včasih,« odvrne ona.

»Čuden! Saj moram biti! Kakšna pa si! In le spomni se na nekdanje dni: kako sva se o vsem pomenila, in večere, ko sva posedela skupaj —«

»Tisto je bila neumnost.«

»Neumnost — nazadnje je lahko vse neumnost.« Tu sta vedno prenehala; ne, žena še nikakor ni bila za razgovore nekdanje vrste. Toda to življenje, napolnjeno z majhnim otročjim ljubimkanjem, z naivnimi besedami se je vleklo vso jesen. Posledica tega pa je bila, da je žena Jakobu povedala, da bo otrok.

»Tako? — Nerodna stvar, zdaj na stare dni.«

»Neumnost si napravil.« Jakob si je segel v lase. Nič ne pomisli, je pridejala, samo otroke bi imel. A zakaj gospoda nima otrok? Ker je pametna. In to je bilo za Jakoba hudo res. On sicer ni bil proti otrokom, Bog z njimi, naj živijo, se bodo že kako prerinili skozi življenje, a žena je to bolj naravno gledala, bolj iz vsakdanjih skrbi. Trpiš in trpiš in nazadnje ne veš, zakaj si trpel. To je bilo spet res. Toda, ali je to zadosten ugovor? Ker pa kaj pametnejšega ni iztuhtal, jih je opravičil: Mi tudi nismo imeli ničesar, pa le živimo.

Marta je zdaj pisala kdaj pa kdaj. In ko matere ni bilo doma, je Jakob poklical Katico, da bi pisala Marti, prišla sta še Franci in Barica in vsak je hotel nekaj svojih misli pridjati. In za božič so dobili otroci majhno darilo! Marta je spet zrasla v očetovih očeh: bila je za zgled vsem otrokom.

Spomladi pa je neki ravninec, ki je imel tu gorice, odvedel Katico. Jakob se je nekaj praskal za ušesi — oh, ne zaradi tega, da ne bi dal Katice, saj to je bilo dejstvo, da pojde, temveč se mu je zdelo, da se bo odkrušil z njo kos doma. Katica pa se tudi ni dolgo izgovarjala; toliko časa bo tudi to dobro, da Marta poišče kaj velikega za njo v mestu.

Oh, kako se je hiša izpraznila z njo! Kakor bi šele zdaj uvidel, kaj je bila Katica. A kaj bi vse pomagalo: Katica je morala iti, to je bilo za njo bolje. In kako naj bi ji Jakob branil pot, po kateri pride do sreče?!

Proti poletju pa — usoda je revnim ljudem vedno kruta — je šel Franci, falot. Prišla je stara Zelkovicica, na pol slepa ženska, bogata, v tretjem klancu odtod je imela hišo in sama je bila, in rekla, naj ji dajo fanta. Če bo lepo služil, je rekla, mu zapustim nekaj zemlje. O — in če je Jakob kje zavohal zemljo, je bil ves v ognju. Zemlja je šele tisto, kar odtehta vse drugo. Denar na priliko je samo toliko vreden, kolikor lahko zanj kupiš zemlje. Če bo fant pameten, si je mislil in že delal velike načrte, se dobro zakvači; lahko mu vse zapusti. Tedaj se preselimo tja in začnemo znova. Zato je poučil fanta, kako naj se vede; vpričo Zelkovicice ga je učil in glas mu je bil resen, malce skoraj jokajoč. Zelkovicica je kimala zadovoljna, kakor bi poslušala lepo pridigo. In zlasti, ko ga je poučil, kako naj ravna z njo. »Vidiš,« je rekel, »ona je sama, niti sestre niti brata nima, kaj šele otroke — samo sorodniki so; na zemljo ji prežijo; seve, zdaj ji lepo vse obljublja, ko bi jim pa izročila, bi postopali z njo kakor z beračico.« To pa je celo podžgalo Zelkovicico, toliko, da ni kričala nad sorodnike, črne duše. Figo jim zapusti, samo da bi imela človeka, ki bi mu zaupala. Jakob pa je dvignil roko in blagoslovil ob odhodu fanta, kar je Zelkovicico zelo ganilo, dočim se je žena samo obrnila vstran, z mislijo: velik lisjak je. — Tako sta ostala sama z Barico.

Dva dni nato pa je ob rahlem dežju sedel pri oknu gledajoč nizdol po pobočju na ravnino in bil mu je strašen dolgčas. Ni bilo Katice, da bi mu pela, ni bilo Francija, da bi brbral in modroval prisiljeno. Neka osamelost je objela njegov dom, sicer tako poln življenja, osamelost, podobna temu deževnemu dnevu, ko se ure premikajo tako počasi. In tedaj ga obide zavest:

Preveč sem oklestil ta svoj revni dom.

Kmalu nato je žena rodila, tópot dvojčka.

»Kaj?« je Jakob začudeno pogledal babico, ki mu je povedala, sedečemu zunaj na pragu in prisluškujočemu v hišo. »Dvojčka? Vraga, zakaj pa dvojčka?«

»Bog pomagaj, tako je prišlo.«

Privlekel je pipo iz žepa in jo prižigal. »Dvojčka,« je ponovil. »Kako bomo pa živeli,« je rekel proti babici.

»Štiri si jih že, dva boš še lahko.« Boš še lahko, si je ježno mislil. To je lahko reči. Toda, ali si ta prismojena babica misli, kako je vse to prekleto resno in težko? V sobo ni hotel, da bi videl ta svoj novi, obilni zarod. Zavil je okoli hiše po klancu navzgor.

Vrnil se je šele drugega dne, ves prašen. Ženo je našel vso v vročici.

»Tako,« je rekla babica, ki je stregla ženi. »Lep mož si mi ti, pravi krščanski mož. Tako pustiti ženo. Ali vidiš, da ti lahko umre? Kaj boš pa potlej?«

Hodil je na pol blazen okoli hiše, ne vedoč, kaj naj počne. Zdravnik, ki ga je nazadnje le privedel, je samo kimal z glavo. Bledla je, ali pa spala. In ko se je kaj zbudila, je samo široko gledala Jakoba. Jakob je razbral v njenih očeh nekaj, kar je bilo podobno onemu izpred davnih let, preden sta se poročila. Da, to je bila ista ženska: nekaj lepega je bilo zdaj v njenem pogledu, čeprav se mu je zdel tako otožen.

Zdelo se mu je, da mu ima nekaj važnega povedati, toda bila je preslaba, da bi bila lahko kaj do konca dogovorila. O otrocih je hotela reči, to je dojel. On pa je samo obupno tarnal in jo izpraševal, kaj bo zdaj on.

Žena je umrla, ni ji bilo pomoči. Zdaj šele se je njen obraz zjasnil, nič več mrkega ni bilo na njej. Toda Jakob se zdaj ni menil za nobeno stvar. Povsod je bil v napotje ženskam, ki so si dale obilo opravkov, najbolj pa je sebi napotoval. Prijemal se je za glavo in jo stresal. Otrok, ki sta jokala, ni mogel poslušati. Ženske so skrbele zanju, prišle so celo take, ki so same imele dojenčke in te so nadojale zdaj oba.

Toda, pogreb je minil in ženske so se razšle. In kaj naj on počne z otrokoma, je izpraševal. Na to mu nihče ni dal odgovora.

Posedal je za mizo, topo buljil predse, kakor bi premišljal kaj posebnega. Barice, ki se je tiho plazila po hiši, ni videl. Samo ko sta otroka kričala, se je predramil in hitel k postelji.

»Sem že tu,« jima je govoril in jima basal v usta debelo mosljo, vsakemu svojo, po cevi napeljano v veliko slatinsko steklenico, skoraj polno mleka. »Kaj bi to vekali, kaj bi to vekali, takšni deklici, saj imata mleka. O, mleka, hvala Bogu, imamo. Le matere nimamo več. To je. Kaj bosta, črvička, brez matere? Le zakaj je ona umrla, ko je bolj spretna za take reči?! Zakaj nisem jaz umrl namesto nje?« Za mesec dni se je odpravil po Katico. Domov moraš, je rekel. Saj mi umreta, jaz nisem za take reči. Ne, Katica ni hotela. Da bi službo pustila? Po njegovem odhodu pa je odšla še dalje služiti, da sploh ni vedel za njo. Oh, če bi bila zdaj Marta tu, ona bi se razumela na deco, kako lahko bi bilo naposled!

Ko je bilo kakšno delo, se je rad ognil doma in puščal otroka Barici na skrbi. Ko se je zvečer vrnil, je sicer povprašal po njima, ju pogledal, se kaj razgovoril, nato pa odšel ven spat, da bi se tako ognil vsem neprijetnostim. Tedaj so se ga lotile velike misli. V stiski, ko ni bilo odnikoder pomoči, je skoval velike načrte. Kaj bo tu? Vse bo šlo tako, kot je šlo doslej. Kmalu odide Barica, ko pa ti dve dorasteta, tedaj odideta še ti. Zato je treba nekaj spremeniti. Spremeniš pa vse lahko le, če imaš mnogo denarja. Denar pa lahko prislužiš samo v svetu. In Jakob je sanjaril o svetu. Vstal je široki

svet, nekoliko pobarvan s tistim, ki ga je videl za vojske, daleč nekje v megli, poln denarja. Če bi tako — bi rekli — odšel, bil tam nekaj let, lepo služil — videl je, kako služi, kako nabira denar, kako se mu vse čudi, kje dobi toliko denarja — in nekega dne bi se vrnil, bogat kakor doslej še nihče. Otroci bi seve živeli v veliki revščini — že zdavnaj bi bili pozabili nanj, ko so ga prej prekleli. Zdaj bi pa prišel on: z obema rokama bi trosil na vse strani. Pripeljal bi se v avtomobilu prav gor do koč, vstopil; naravno, nihče ga ne bi poznal. Tedaj bi rekel: Prinašam vam denar, ki ga vam pošilja vaš oče. Vi ste pozabili nanj, on pa ni pozabil na vas (kajpa: nihče ga ne bi poznal!). Otroci bi gledali in še verjeti ne bi mogli. Solze bi jim tekale: pozabljen bi bil ves srd nanj, ki jih je tako zapustil. On pa bi jim dal lep nauk — ta nauk je vsak večer dobro premislil, natančneje kakor vse drugo; in lep nauk je bil.

Oh, kako je misel nekaj posebnega: da se raztegniti kakor testo; in zopet jo lahko zgneteš in na novo raztegneš.

Te misli so ga vsega prevzele. Zdaj se je resno baval s tem načrtom. Predvsem, si je ponavljal, je treba denarja. Denar pa mu lahko da samo Marta. Torej je treba k njej. In ko je že vso zimo prebil — večinoma sanjajoč te blodne misli — se je zgodnje pomladi, ko je sneg najbolj kopnel, odpravil na pot. Nič jasnega prav za prav ni imel pred sabo, predvsem zaradi tega, da mu ne bi bilo treba lagati Barici, kam gre. Natančneje vse lahko tam premisli. Zdaj bi se še lahko pokesal, ko je tako mehkega srca, si je rekel. Za kaj velikega pa je treba prekleto veliko volje in požrtvovalnosti.

V velikem mestu je služila Marta, to je presodil po ulicah, po katerih se je ves dan klatil. Naposled je z listkom v roki le našel ulico. Zakotna ulica je bila, to je lahko ugotovil po velikem blatu, ki je ležalo po sredi ceste, po neurejenih plotovih ob cesti, večinoma iz visokih desak, da nisi mogel videti prek, po nizkih, starih hišah, prostranih kakor marof. In barake so bile vmes, stari zaboji — bi rekli — in obšla ga je skrb, če njegova hči v taki baraki stanuje. To bi uničilo vse njegove misli. Ko pa je obstal pred dolgo barako z več vrati, z razbitimi in s papirjem zadelanimi okni, se je popraskal po glavi. Ulica in številka sta se ujemali. Dvakrat je pogledal naslov na listku, dvakrat oznako na zeleni tablici: pomote ni moglo biti. Ljudje so sedeli na solncu kakor mravljinci, ki so prvič spomladi prilezli iz globokih lukenj. S streh se je cedil zadnji sneg in v zraku je dišalo po pravi pomladi, po breskvinem cvetju in po mehkem blatu. Obstal je pri prvi ženi, ki je nekaj prepletala in bila oblečena skoraj nedostojno, vzdignil klobuk, zdaj je imel boljšega, in rekel:

»Madam,« tega imena se je spomnil iz vojnih časov, in zdelo se mu je nekaj več in bo s tem laže dosegel dober uspeh, »ali bi mi znali povedati, ali tu morda stanuje neka Marta Sobočan.« Žena se je okrenila leno kakor žaba, ki se še ni ogrela iz ozeblosti, in odvrnila:

»Ne znamo. — Tamo dalje ima puno mladih devojaka, tamo pitajte.« Z rahlim upanjem, da je vendar v naslovu pomota, se je odpravil dalje. Pri zadnjih vratih je sedelo neko motovilo, zmešano, to se je koj videlo iz bedastih zlogov, ki jih je izpuščalo. Jakob se je odkril in s klobukom v roki stopil v barako.

»Madam,« je rekel spet ženi, sedeči za starim šivalnim strojem, »ali bi mi mogli povedati, ali kje tu stanuje Marta Sobočan?« Ko pa je ženska dvignila obraz, si je Jakob pomel s prstom levo oko, pomežiknil, posmrknil kakor otrok in rekel: »Kaj nisi ti Kovačica?« Tudi ženska ga je gledala, nato pa se nejevoljna okrenila.

»Kaj želite,« je rekla, pa koj popravila: »Kaj želiš?«

»Za svojo hčer povprašujem, Marto.«

»Ona stanuje tu pri meni,« je odvrnila žena.

»Tako?« je zagrkal Jakob. »Tu stanuje?« Nato je sedel, nenadno je postal truden.

»A kje je zdaj?« — »V službi,« je rekla ženska. In ogledujoč si vso skromnost, je začel nekaj dvomiti, nato pa je spet pomislil: Marta je bila vedno pameten otrok, stanuje zategadelj tu, da bi si več prihranila. In ko ni mogel posebnega izvedeti o njej, je poizvedoval o ženski sami. »Kaj ti več ne prenašaš blaga?« Ženska je včasih prenašala po goricah in po ravnini staro blago, tudi je bila doma tam nekje na ravnini. Babnica srednjih let, s celo vrsto zlatih zob v ustih, je bila nekam čudno molčeča.

»Včasih še grem,« je odvrnila. Dejal je, da je pri tistem najbrž mnogo zaslužila.

»A kako gre moji hčeri,« je zopet nadaljeval stvar, zaradi katere je prišel.

»Kako ji gre,« se je skoraj obregnila obenj. »Mislim, da ne najslabše. Ampak izpridila se je. Že dva meseca mi ni plačala stanovanja. Teden dni še počakam, potlej pa zbogom. Ne bo me ona, ne.« Jakoba je to bolj razveselilo, kakor razočaralo ali spravilo v slabo voljo. Marta je bila vedno pametna, za to luknjo naj bi še plačevala! Za dobro uro pa je ženska nekam šla, Jakobu pa povedala, da Marte znabiti danes ne bo domov. Jakob se je razjezil, da mu to šele zdaj pove! A kje naj jo išče? Povedala mu je neki naslov. Že je vstal, da bi šel, naposled pa si je premislil: babnica je zvit, rada bi se ga otresla in rekel je, da počaka. Postavila mu je stol pred duri in zaklenila. Vtaknil je pipo v usta in med nejasnim sanjarjenjem zadremal, kimajoč na vse strani.

Znabiti je dolgo spal, zakaj večerilo se je že, ko se je prebudil in pred njim je stala Marta. Bila je bolj presenečena kakor on.

»No, si vendarle prišla?« je vprašal prijazno, dasi mu je bilo neprijetno.

»Kaj pa vi tu?« je vprašala.

»Tako,« je pomomljal, »prišel sem k tebi zaradi nečesa važnega.« Povabila ga je v sobo. »Tu stanuješ?«

»Tu,« je zavlekla. »Tako, samo začasno. Že sem se mislila odseliti, pa se je zavleklo.«

»Le preseli se,« ji je svetoval. »Tu ni nič prijazno — to ni zate.«

Prikimala je. Velela mu je sesti. Bilo mu je nerodno, ko je sedel — ne vedoč, kako naj opraviči svoj prihod in v tem nerodnem položaju je prijel za pipo.

Nasmehnila se je: »Nimate tobaka?« Dejal je, da je spotoma vse pokadil. Odprla je torbico, ki jo je prinesla v rokah in mu ponudila cigarete. Segel je po njih, si ogledal eno in rekel: »Oh, to so fine cigarete, te so drage!« Prižgala mu je, držal jo je v roki s tremi prsti.

»Saj danes ne greste domov?«

»Prav za prav ne vem. Rad bi in bi moral, saj veš — otroci.« Spomnil se je mimogrede na otroke, samo mimogrede, zakaj takoj nato se je zganil. Gledal je po sobi vso to neurejenost, dočim je Marta stala pred oknom, kjer je bil razgled po vrtovih in je prav zahajalo prvo solnce, vse rdeče. »Kako živiš?« je vprašal hčer.

»Tako, hvala Bogu, živim. Dobro živim.«

Kimal je. »Babnica mi je rekla, da živiš dobro. No, to je lepo od tebe. — Tudi mi živimo, tako za silo, kakor vedno. Zdaj znova delijo zemljo, mislim, da nekaj dobimo. Vse sem vas prijavil. Katica si je že dokaj prislužila, pa močiti se hoče. Ti sveti Bog, tak otrok pa se bo možil! Le kaj ji je padlo v glavo! No, zaradi mene lahko dela, kar hoče, ne bom jaz namesto nje trpel in se kesal. Taka pa tako nikoli ni bila, kot si bila včasih ti. Saj veš, da ne prosim rad, njo pa še manj, pa kako se ti je obregnila: Kaj bom pa potlej jaz imela, ha? To je. Ti le imej, sem ji dejal. Jaz bom pa tudi živel; kakor doslej, tako poslej. Franci, ta pa tako nima nič; ne služi za denar. Zdaj že vsi pravijo, da ga bo babnica domov ženila. E — on je bil vedno tak: bogastvo, nič drugega ni sanjal. V tem je bilo zanj življenje. Pameten je, oprijel se je stare babe. Saj ne bo večno živela. Kljub temu mi kaj stisne, ko pridem, pa on zdaj ni več moj: vidi se mu, zemlja ga je požrla. On ni bil rojen za našo revščino kakor mi drugi. — Zdaj pa mi spet Barica uhaja. Kaj pa naj počnem, kaj naj jo privežem k domu kakor živinče? To je!« Zdaj je že mahal z rokami in toliko, da mu niso solze stopile v oči. »In jaz, kaj naj storim tu? Kaj naj se obesim, to mi povej?«

Marta se je okrenila proti njemu in v somraku sta si strmela nekaj časa v oči. Nato je pobesil svoj pogled in bilo ga je sram.

»Koliko bi pa radi?«

Zdaj je vstal in jo stoje gledal, bil je miren, glas pa se mu je tresel:

»Saj — te nisem prišel prosit, nisem prišel terjat, to je. Mislil sem si pa: če ji je mogoče, naj mi posodi. Dolžan sem ji že, res je, in potlej ji vse skupaj vrnem, z obrestmi vred. Saj ne potrebujem zase, zgolj zase.« In bil je v zadregi. Ni vedel, kako naj bi do konca

izpeljal. In spoznal je, da je bil ta njegov prihod v mesto velika bedarija. Blebetal je o nekih tisočakih. Marta ga je gledala, nato pa rekla:

»Kje pa naj toliko vzamem?«

»V službi si,« je momljal.

»V službi!« je rekla. »Dekla sem —« Mislil je nekaj časa. Nato pa dejal:

»Torej naj mi prodajo hišo?!« Gledala ga je. »Kaj ste tako daleč prišli?«

»Kam pa naj bi prišel?« se je opravičeval.

»Lažete,« mu je rekla. Če bi bila to o hiši resnica, ne bi nič rekel, tako pa je bil užaljen.

»Saj — te nisem prišel silit, da bi mi dala. Tudi to bom prenesel.« Rekel je: »Naj bo. Ko sem odslužil dvanajst let cesarja in domovino, pa so me tako varali, sem si dejal: Nič ne de. Potegnili so te, Bog jih sodi za to. Zdaj bom živel za svojo družino. Tu ne bo zastonj, to se pravi: Vsaj vedel boš, zakaj si živel. A zdaj, kje je tista družina? Ali niso bila tudi ta leta zastonj? Živiš in živiš, misliš: kako važno je vse to, nazadnje pa ne veš, čemu je bilo!« Z rokavom si je obrisal čelo, ki se mu je v tem napornem razgovoru orosilo.

Čez čas je rekla z vsakdanjim, skoraj hladnim glasom:

»Do jutri počakajte, videla bom, če kaj dobim skupaj.« Nato je šla delat večerjo. Ko sta sedela za mizo, je Jakob že zdavnaj pozabil na svoj težki opravek, ki ga je prej imel. Pripovedoval je na široko vse malenkosti, ki si jih je izmišljeval sproti. Šalil se je nad svojim življenjem kot berač nad svojimi ušmi. In Marta je poslušala kakor nekdanje čase. O, ta Marta je bila še vedno kot prej: velik otrok. Rad jo je imel vedno. Moj Bog, samo kako velika je zdaj in kako lepo je oblečena; lase ima pristrižene. Ko pa se je po večerji napravljal, jo je gledal strmeč: njeno svilen obleko, ki si jo je oblačila; majhne žametaste čevlje si je nataknila na nožice — te nožice niso zrasle za težke kmečke škornje. In prav nič ga ni motilo, ko si je nekoliko nabarvala lica in obrvi. To vse je potrebno za mesto. Ko je stala napravljena v siju luči, ga je obšlo nekaj velikega; ponos mu je zrasel v prsih. To je bila njegova hči? Ta lepa ženska, ki bi se ji odkril, če bi prišla na vas! In ožarjen od lepih misli, je vprašal:

»Kam greš zdaj?«

»Po denar,« je odvrnila.

Proti jutru je moralo biti, ko je prihajala Marta. Pela je in se opotekala po sobi.

»Vstani, stari,« je rekla očetu, ki je dvignil glavo in gledal pri luči njeno početje. Opotekla se je za spoznanje in mahala z rokami. »Vstani, da pojdeva malo po mestu. Žejen si in nisi še doživel nič lepega.« Jakob je obsedel na svojem ležišču.

»Kaj je, Marta?« je naposled zinil. »Kaj se je zgodilo?«

Obstala je ob njem. »Pojdi, stari, greva. Videl boš, kakšen je svet. Takega ga še nisi gledal. Potlej ti dam nekaj denarja, nekaj sem dobila. Ni mnogo, vrága, tako težko je kaj prislužiti.«

In tedaj ga je obšlo spoznanje. Zakril si je z rokami obraz, nato pa vstal in se oblekel. Prijel jo je in jo posadil za mizo. Božal ji je obraz kakor nekdanje čase, ko je bila otrok.

»Marta,« je dejal nežno. »Pojdi spat. Prespiš se, jutri pa se pomeniva. Do konca se pomeniva.«

Ni ji pustil dogovoriti, temveč jo je odnesel spat. Nekaj časa se je brbrajoč premetavala po postelji, nato pa zaspala spokojno.

Jakob je sedel za mizo s prazno pipo v ustih. Kimal je, roj misli ga je obletaval. Glava pa mu je čedalje bolj lezla v naročje. In obraz se mu je pačil, kakor bi ga popadala božjast. Naposled pa je udaril s čelom po mizi in iz oči so mu polzele solze.

Zgodaj zjutraj, še preden je Marta vstala, je že sedel na vlaku. Vračal se je. Med udarce koles so prihajale misli in tekle dalje kakor polje zunaj vlaka. Pred očmi pa mu je lebdelo samo dvoje: kočica v goricah, kakor majhen sen, in Marta. In med tem dvojim je bilo toliko razlike in bolj grenko spoznanje je izviralo iz tega, kakor ob onih dvanajstih izgubljenih letih.

Po goricah prši dež, že ves dan; hvalo je treba dati Gospodu Bogu za tako roso. Polje je bilo žejno kakor goba na vrbi. Sredi poletja smo, drevje, ki se je že sušilo, pije in zeleni vidno. Stari Sobočan gleda skozi okence svoje kočice ta dež in si prikimava. Kako se je ravnina pod hribom oživila, rasel bo kruh, prihajali bodo ravninci v gorice in prinašali pogač in kruha in vsega. Z roko si popravlja bele lase s čela: obelili so se mu v štirih letih, kar sam živi v goricah s svojima najmlajšima. Postal je kakor misel, kakor prilika o starosti. Samo oči so ostale od vsega nekdanjega in pipa. Takle dež pa mu spet vlije nekaj dobre volje in mu prežene čmernost z obraza. Stotero lepih misli mu vzbudi.

Zdaj pa sta se vzbudili dekleti, ki sta spali v kotu. Treba jima je dati jesti. Prinese iz kuhinje mlečen močnik. To je imenitna in zdrava jed, tolaži dekleti, ki jima ni do močnika, večnega močnika. On pa se celo šali: zdaj je močnik na mleku, zvečer pa bo mleko na močniku, zavoljo spremembe. In ko se najesta, se otroci radi igrajo. Kaj pa, Jakob mora biti zraven, v treh se je lepše igrati. Zdaj se je Gizi nečesa domislila. Zadnjikrat, ko ju je povedel v mesto, sta videli tam jezdeca: kako lepo je sedel na konju in gii! To je šlo. To mora biti imenitno, jezdit in z nogami brnkati konju po trebuhu. Zato predlaga važno:

»Konje bi se šli.«

»Konje?« se počoha Jakob, vedoč, da mora biti vedno on tisti, ki je na slabšem.

»No, dobro, vidve bosta mlada konja, jaz bom pa kočijaž, star kočijaž, ki drema na vozu.«

»Ne tako,« dé Taza — moškega značaja bo, to je videti — »tako, da jezdec jaha na konju.« Tako? pomisli Jakob. Nerodna stvar. V tem primeru bi on moral biti konj. Jakob mora na kolena, kajti konji hodijo po štirih nogah. Otroka pa ploskata z ročicami, kako imeniten konj je! Dva lahko sedita na njem, Gizi in Taza. Sprednja drži vajeti v rokah, vrvico, ki jo ima konj v ustih, zadnja pa priganja. Treba je v diru prejahati vso ravnino, celo sobo počez in naravnost in zopet in zopet. — In prav tedaj je prišla po klancu navzgor Marta, z dežnikom nad seboj. Obstala je ob oknu, da bi videla, kaj počnejo v hiši. In ob ustih se ji je zarisal trpek nasmeh, prav takšen, kakor je nekoč obšel očeta ob spoznanju Martine usode. Ko vstopi, je oče ves vznemirjen, skoraj ga je malo sram.

»Oh,« se opraviči. »Igrali smo se, jezdece smo se šli. Vedno si kaj izmislita, frklji, jaz pa moram biti konj. Ti sveti Bog, koliko neumnosti imata vsak dan. Resen človek bi se mi smejal, ko bi me videl takega. — A kaj pa ti? Prišla si nas malo pogledat? No, sedi vendar; razpravi se, saj danes še menda ne kaniš oditi?«

»Ne, imam dolg dopust.«

»To je lepo, zelo lepo. Oh, kakšen lep dež imamo, mislim, da bo kruh letos! — Ali si kaj lačna? Seveda si, kako neumno sprašujem. Mleko imamo pri hiši, dosti mleka. Vidiš, lase imam že vse bele od samega mleka,« se je smehljal. Pohitel je v kuhinjo in prinesel dva lonca mleka, enega s sedenim, drugega še sladkega, tudi na kisilak se je zmislil, na majhne grude, ki jih je sam napravil in jih popaprikal. In zmočaj je našel. Vse je prinesel pred njo: kar bo rajši hotela. A svojih reči ni nič prinesla? Na postaji ima, je rekla.

Potlej še danes pojdem ponje, dé, če le dež preneha. Oh, brez dvoma se jih je kako lepo spomnila! Ta Marta, to je otrok!

»Franci?« je dejal na vprašanje. »Zdaj se ta ženi, fakin. Dvajset let mu je, pa se že ženi. Stara tako hoče, poiskala mu je ženo, kakor jo ona hoče. Vprašat me je prišla, kaj mislim. Tak bedak! Kaj se jaz ženim? To me pridejo izpraševati. Zastran mene, če boš po glavi hodil. — Katica pa ima že drugega otroka! Ni v bogatem, pa kako bo. To je vedno tako: nekako gre. Saj tudi mi nismo bili nekoč bogati (kot bi zdaj bili!), hlače in srajco sem imel, ko sem šel po svetu. — Tudi Barica je šla poskušat. Mislim, da tudi njo išče sreča. Pametni so v tem, namreč glede denarja. Tobak mi pa le ona tu in tam prinese. — Tega je tebi manjkalo, kar imajo oni: nočejo dati nič iz rok.«

Ta dan je večerja boljša, to še otroka sprevidita; saj pa: Marta je kuhala. Oče je pripeljal dva velika zaboja. Jezus, koliko stvari je Marta izvlekla iz njiju. Ni vedela, kam bi s tolikim. Kje bomo to imeli, kje?

Jakob je ves razgiban, hodi okoli kakor puran. In da ne bi beli lasje pričali o starosti, bi preskakoval plotove.

Ko pa mesec preteče, tedaj vendar vpraša:

»Ali imaš še dolg dopust? — Ne misli, da tako sprašujem — saj veš, da ti tam ne bi kaj rekli.«

»Dolg dopust,« reče. »Službo spremenim. Nočem biti več tam.«

»Tak tako? To je zelo pametno. Tisto mesto ni zate. Nič ne rečem, to je tvoja stvar, kakor se ti povi. Ti živi, kakor misliš, da je zate bolj prav in spodobno pred Gospodom Bogom. Bil sem mnogo po svetu, a kaj je prav, ne vem. In to mi je povedal moj prijatelj, ki je zdaj duhovnik: Sobočan, ti ne išči po svetu pravice in resnice, ne boš je našel. Živi, kakor misliš, da je bolj prav pred ljudmi in pred Bogom.«

Proti jeseni pa se je Jakob nekaj spremislil:

»Vidiš, Marta, tako sem mislil. Kaj bi se še dalje klatila po svetu. Dovolj si trpela, in nihče bolj ne ve, kaj je trpljenje, kakor jaz. Star sem, le lase mi poglej! Saj še delam, ali ni več moči v meni. Tako, kaj bi se še igral z otrokoma. Ni mnogo pri nas, ali da se živeti. Za leto dni bo vse pozabljeno, še sama ne boš vedela, kako je bilo. Tvoj obraz še vedno ni vesel. Tu se bo pa zjasnil.«

Marta se vdaja v to. Vrgla je klobuk v omaro, ruto nosi na glavi, rdečo ruto, lepo dekle je. Fantje gledajo za njo. In vdovci prihajajo, bogati vdovci. Jakob je ponosen.

Drugo spomlad pa si Marta nekaj izmisli: kaj če bi preuredili hišo na večjo. Tako? na večjo? Jakob si čoha po laseh. Ne ne, zame bo ta dovolj, da umrem v njej. — Ona bi pa rada. Ne ne, to je grešna misel, hišo povečati. Saj nismo bogatci! Bog nam lahko zameri, da se tako povzdigujemo čez mero. — Toda ona le hoče in hoče. In v jesen je hiša prenarejena. Oh, kakšna hiša je to. In ko pridejo oni trije na bratvo, je Jakob kakor puran — tudi gorice so nekaj dokupili. Samo Marta mu je na jeziku. Kaj pa so oni, figovci (starček je pijan). Marta, to je dekle! To je njegova hči! Kje pa so zdaj vaši avtomobili, konji, kje ste mi pozidali hišo? Zato se otroci nevoljno umaknejo.

To spomlad je Jakob prerejal svoj vrt, seve s pipo v ustih, ves je kakor sama prazničnost. Obiskuje tu in tam stare prijatelje gorice, kadar pridejo v gorice, in se razpihuje.

Marta pa se ženi, pravijo. V jesen, mislim, bo. Saj pa je skrajni čas, preveč že meša fante in moške. Oh, saj je vedno kazala, da bo nekaj posebnega, in tudi je.